

ADELLIJKE FAMILIES IN HET LAND VAN ZWENTIBOLD

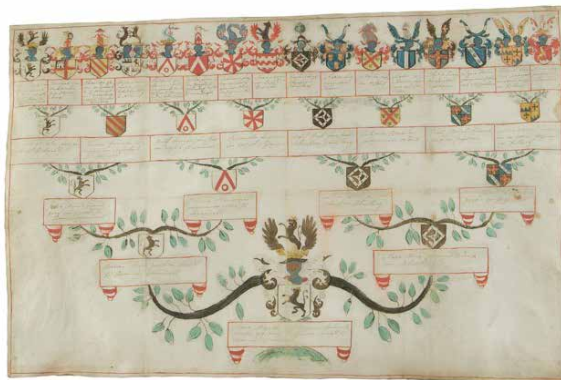


FRANK KEYSERS, M.M.V.A.M.P.P. (GUUS) JANSSEN

INLEIDING ¹⁾

Adellijke families hebben altijd al tot de verbeelding gesproken, vooral vanwege (zeker in het verleden) hun status en rijkdom. Terecht valt in de huidige geschiedschrijving de nadruk steeds meer op ‘de gewone bevolking’²⁾, maar adellijke families, kastelen en familienamen en -wapens vormen nog steeds tastbare en interessante verbindingen met het verleden.³⁾ Natuurlijk bestaan er negatieve associaties met adellijke families vanwege hun rijkdom, onderdrukking, gearrangeerde huwelijken, het duelleren, ‘heerlijke’ rechten en privileges, elitair gedrag, en oorlogen. De adel vormde echter in het verleden, samen met de geestelijkheid, ‘de kapstok’ van de maatschappij, leverde bestuurders en bood daardoor duidelijkheid en vaak bescherming. Zo was het dankzij de geallieerde (‘Duitse’) vorsten dat de Turken in 1683 vóór Wenen werden verslagen en teruggedrongen en was de familie van Oranje-Nassau onontbeerlijk in de onafhankelijkheidsstrijd van de noordelijke Nederlanden tegen de Spaanse koningen. Het is ook niet voor niets dat de positieve bijvoeglijke naamwoorden ‘ridderlijk’ en ‘edel’ voortkomen uit deze maatschappelijke stand.

Veel adellijke families hebben, meestal als bestuurders, een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van onze regio. In onze contreien waren het bijvoorbeeld leden uit de familie Von Leerodt, die in de zeventiende en achttiende eeuw als ambtmannen van de hertogen van Gulik belangrijke bestuursfuncties bekleedden. Veel van deze families zijn inmiddels uitgestorven, maar diverse families leven nog voort, vaak niet ver hier vandaan, vlak over de Duits-Nederlandse grens.



Kwartierstaat van kanunnikes Maria Augusta Philippina Antonetta Theresia Walburgis Gräfin von Leerodt zu Born und Winnendahl (Begashaus, Heinsberg).



Poortgebouw van kasteel Leerodt bij Geilenkirchen, stamslot van de familie Von Leerodt.

In een serie beschrijvingen in komende uitgaven van het Historisch Jaarboek uit het Land van Zwentibold, willen we een aantal van deze nog bestaande families weer ‘tot leven wekken’, om daarmee het heden en verleden, én (daar waar van toepassing) de beide grensgebieden tot elkaar te brengen. Bedoeling van deze bijdragen is niet primair het aandragen van nieuw wetenschappelijk materiaal (deze families zijn veelal al uitvoerig bestudeerd en beschreven) maar om hun voortbestaan tot in de huidige tijd te illustreren.

Dit artikel dient ter introductie voor de diverse toekomstige familiebeschrijvingen.⁴⁾

HET ONTSTAAN VAN DE ADEL

Uiteraard is de adellijke stand in eerste instantie ontstaan uit middeleeuwse heren en ridders, die vanuit hun kasteel hun gebied bestuurden. Maar er waren meer manieren om tot de adelstand te (gaan) behoren.

Globaal is de adel ontstaan uit de volgende groepen mensen (altijd mannen):

1. Leden van de heel oude adel of vrije heren die de hoge rechtspraak uitoefenden over hun territorium. Zij stamden af van de vroegmiddeleeuwse koningen, hertogen, markiezen of graven, of beweerden daarvan af te stammen;
2. Strijdbare ridders, die van bovengenoemde heren een gebied in leen kregen en hun heer met hun paard en harnas dienden, dan wel mee ten strijde trokken in de diverse kruistochten;
3. Ministerialen of dienstmannen, van oorsprong onvrije personen, aan wie een belangrijke post in het bestuur of in het leger werd toevertrouwd, zoals het beheer van domeinen of

het bewaken van burchten. Zo werden kastelen in de middeleeuwen, bij afwezigheid van de heer, vaak beheerd door een 'kastelein' of slotvoogd, die in de loop van de tijd steeds meer een eigenstandige verantwoordelijkheid en belang ontwikkelde; redenen om langzaamaan ook een adellijke status te krijgen;

4. Leden van het stedelijk patriciaat, die via handel en rijkdom veel status hadden verworven;
5. Personen, die door de vorst als dank voor hun geleverde diensten in de adelstand werden verheven.

De eerste drie groepen ontstonden in de middeleeuwen. Vaak moest men zijn riddermatige afkomst aantonen via een kwartierstaat met de wapenschilden van de adellijke voorouders. Minstens twee adellijke getuigen moesten garant staan voor de echtheid ervan. De eerste twee groepen worden ook vaak 'zwaardadel' genoemd, de laatste drie ook wel ambtsadel/briefadel: vanwege het adelsdiploma dat ze ontvingen.

Voor de term 'blauw bloed' ten aanzien van adellijke families bestaat de volgende verklaring: men gaat ervan uit dat de (blauwe) aderen van adellijken goed te zien waren in hun blanke huid die weinig aan de zon werd blootgesteld. Bij 'het gewone volk', dat meestal in de buitenlucht werkte, waren de aderen minder goed te zien.

WHAT'S IN A NAME?

Op het moment dat wij adellijke families zullen gaan beschrijven, valt de relatie met de regio uiteraard het eerst op omdat een bepaalde familienaam in het verleden in onze regio voorkwam. Toch is een zelfde familienaam om meerdere redenen relatief, zoals uit het volgende zal blijken:

1. In de meeste West-Europese landen erft (erfde) de familienaam doorgaans over via de mannelijke lijn, hoewel de moeder altijd vaststaat en de vader in principe niet. Dat betekent dat stambomen bestaan uit personen die familie van elkaar zijn, maar genetisch niet hoeven voort te komen uit de wettelijke ouders. Zo kan een vrouw een kind krijgen van iemand die niet haar man is, maar waarbij het kind wel de mansnaam erft. Of de man krijgt een buitenechtelijk kind, dat doorgaans niet de mansnaam ontvangt. Het kwam echter in het verleden regelmatig voor dat bastaarden van adellijken toch de naam van de vader meekregen en daarbij eventuele bezittingen en privileges;
2. In de middeleeuwen kon een adellijke persoon de naam van een andere familie overnemen als hij ook belangrijke bezittingen van die familie erfde. Zo nam Johan I, zoon van Ivo van Cartils en van Elisabeth Hoen van den Broeck, in het begin van de veertiende eeuw de naam Hoen van Cartils aan. En toen de oorspronkelijke familie Van Schaesberg uitstierf, erfde de zwager van Conrad II van Schaesberg, Willem II van Retersbeek, de heerlijkheid en het kasteel Schaesberg. Hij noemde zich aanvankelijk 'Van Retersbeek, genaamd van Schaesberg', maar in de loop van de vijftiende eeuw gebruikte hij alleen nog maar de naam Van Schaesberg;
3. Indien (een bepaalde linie van) een adellijke familie dreigt uit te sterven, kon het voorkomen dat de laatst nog levende mannelijke naamdrager iemand uit zijn familie of omgeving adopteerde om daarmee de naam en de bezittingen veilig te stellen;
4. Indien een niet-adellijke vrouw scheidt van haar adellijke getitelde man, mag zij volgens het gewoonrecht de adellijke titel met de geslachtsnaam van haar man blijven voeren.⁵⁾ Zou deze vrouw in Duitsland hertrouwen met een niet-adellijke man, mag deze de naam en titel overnemen.⁶⁾ Zij en hij behoren dan uiteraard niet tot de adel;

5. Steeds meer ‘gewone’ mensen kunnen aantonen dat ze afstammen van Karel de Grote. Dat is niet zo verwonderlijk: aangezien iedereen twee ouders heeft, vier grootouders en acht overgrootouders, en er zich tussen Karel de Grote en de tegenwoordige tijd gemiddeld veertig generaties bevinden, zouden we rond het jaar 800 in theorie $1.099.511.627.776$ (2^{40}) voorouders moeten hebben. Er leefden in die tijd in West-Europa slechts maximaal 40.000.000 mensen. Het verschil tussen het theoretisch veel hogere aantal voorouders en wat in de praktijk maximaal mogelijk is, komt doordat een voorvader of -moeder meermaals in een kwartierstaat kan voorkomen (‘voorouderverlies’ of ‘kwartierherhaling’). We kunnen dus, bij wijze van spreke, allemaal van Karel de Grote afstammen, maar die afstamming genealogisch aantonen is een andere zaak. We zijn waarschijnlijk wel allemaal genetisch verwant aan elkaar, dus ook aan vele adellijke families.⁷⁾ In ieder geval zijn de meeste adellijke families in de regio aantoonbaar verwant aan elkaar.



Windvaan op het poortgebouw van kasteel Wolfrath met daarin het wapen van de familie Jhr. Kerens de Wolfrath.

DE ADEL NA HET ANCIEN RÉGIME

Met het Ancien Régime wordt specifiek de periode van vóór 1789 bedoeld, waarin het Huis Bourbon in Frankrijk op absolutistische wijze regeerde. In z'n algemeenheid wordt daarmee ook de Europese geschiedenis bedoeld van de middeleeuwen tot ongeveer 1800, toen het mondig worden van 'de' burger, de diverse revoluties en de reorganisatie van Europa na de val van Napoleon, een nieuw tijdperk inluiden.

De opheffing van het Ancien Régime had vele maatschappelijke en bestuurlijke gevolgen, zoals:

- de heerlijkheden werden opgeheven en vervangen door één algemeen lokaal bestuursmodel, de gemeente;
- plaatselijke schepenenbanken werden vervangen door centraal bestuurde gerechtshoven;
- het leenstelsel werd opgeheven, evenals de aan de adel toebehorende heerlijke rechten;
- adellijke titels werden afgeschaft.

Iedereen werd een 'gelijk burger'. Maar in 1799 herstelde Napoleon in zijn land de adel al weer gedeeltelijk, omdat enige continuïteit ten aanzien van (bestuurs- en krijgs-)ervaring en intellect wel wenselijk was.

Na de val van Napoleon werd Europa tijdens het Congres van Wenen heringedeeld, nu in grotere monarchieën dan voorheen. Aan het einde van het Ancien Régime telde alleen al het Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie 360 min of meer zelfstandige gebieden. Dat betekende dat vele vorstenhuizen definitief niet hun oorspronkelijke zelfstandigheid en soevereine rechten

konden terugkrijgen. Ze kwamen onder het gezag van andere vorsten te staan. Deze vroegere vorsten en rijksgraven hielden echter hun gelijkheid van geboorte met de soevereine Huizen, genoten dezelfde eerbewijzen als de regerende Huizen en oefenden soms nog tot 1918 enkele rechten uit in hun voormalige staten. Zij werden 'gemediatiseerde Huizen' genoemd. Zij vormden als het ware een reservoir van huwbare prinses en prinsessen.⁸⁾

Vanuit onze omgeving behoort alleen de familie Rijksgraaf van Schaesberg tot de gemediatiseerde Huizen. Hun Rijksgraafschap Kerpen en Lommersum werd in 1795 bezet en ingelijfd door Frankrijk. In 1803 werd de familie hiervoor door de Rijksdag schadeloos gesteld doordat ze het Ambt Tannheim in Zuid-Duitsland in bezit kregen, waar de familie nog steeds woont. Omdat dit gebied onder Napoleon in 1806 werd ingelijfd bij het nieuwe koninkrijk Württemberg en dus zijn zelfstandigheid verloor, behoort de familie Van/Von Schaesberg na het Congres van Wenen tot de gemediatiseerde Huizen.

Tijdens de 'herindeling' van West-Europa werd het Koninkrijk der Nederlanden opgericht; globaal de huidige Benelux. De Noordelijke Nederlanden hadden sinds 1588 een republiek gevormd, de eerste in deze vorm, naast de stadsrepublieken in Italië en het Zwitserse Eedgenootschap. Al die tijd was er in de Republiek der Nederlanden vrijwel niemand nieuw in de adelstand verheven, simpelweg omdat er geen monarch aanwezig was. Dat kon wel nog door 'buitenlandse' monarchen gebeuren. Dit wil niet zeggen dat de adel toen geen invloed had: per gewest verschillend, participeerde de adel via de ridderschappen in het bestuur van een gewest. En de stadhouderlijke familie Prins van Oranje-Nassau was eeuwenlang de machtigste familie in de republiek.



Dooptont uit 1622 in de H.H. Marcellinus en Petrus-kerk van Oud-Geleen, met daarop het wapen en de initialen van de schenker: Arnold IV Huyn van Geleen (foto: Ad Hoogenboom).



Afbeelding a



Afbeelding b



Afbeelding c

Het wapen van de familie De Bieberstein Rogalla Zawadsky, zoals afgebeeld:

- a. In het 'Wapenboek van den Nederlandschen Adel' van J.B. Rietstap, uitgegeven te Groningen in 1883;
- b. Op de kathedraal in de voormalige studiezaal van het Bisschoppelijk College Sittard. Bij de verhuizing van het College van de Parklaan naar de Bradleystraat is het wapen 'gered' (mondelijke mededeling van de heer Lei Verheijen) en momenteel te zien in een vitrine bij de ingang (met dank aan Trevianum Scholengroep);
- c. In een glas-in-loodraam van de Sint-Catharinakerk van Grevenbicht (foto: Michel Verhaegh).

Het wapen is gedeeld en toont I in goud een rechtop geplaatste rode hertshoorn met vijf takken, II in blauw een rechtopgeplaatste zilveren buffelhoorn.

Ridder Frederik, mogelijk afkomstig van Bieberstein, aan de Aar in Zwitserland, vestigde zich rond 1100 in Polen. Hij zou een wilde buffel overmeesterd hebben en een van diens hoorns aangeboden hebben aan de koning van Polen. Zijn nazaten voegden het Poolse woord 'Rogalla' voor 'hoorn' toe aan hun naam. Bovendien voegden zij de buffelhoorn toe aan het familiewapen dat al een hertshoorn uitbeelde. En vanwege het landgoed Zawadz dat de familie later verkreeg ontstond de definitieve naam De Bieberstein Rogalla Zawadsky.

Vanaf 1814 vormden de Nederlanden een monarchie. Willem Frederik uit het Huis Oranje-Nassau, een zoon van erfstadhouder Willem V, had in 1813 al de titel 'soeverein vorst der Verenigde Nederlanden' aanvaard. Voor die tijd was het toenmalige Nederland korte tijd ook al een monarchie (van 1806-1810), maar dan als vazalstaat van het Eerste Franse Keizerrijk, bestuurd door koning Lodewijk Napoleon, broer van de Franse keizer.

Volgens de nieuwe Grondwet mocht de koning in de adelstand opnemen, werden oude rechten hersteld en herkeeg de adel een officiële status, hetgeen in 1848 echter weer werd afgeschaft. Het enige wettelijke voorrecht dat de adel toen behield, was het mogen voeren van een titel of predicaat. De adel werd bij wet teruggebracht tot een historisch instituut.

De nieuwe koningen van Nederland hadden behoefte aan aanhangers. Dit konden ze formaliseren door middel van opneming in de adelstand. Dat kon op de volgende manieren:

1. Door erkenning (benoeming) van families die vóór 1795 tot de inheemse adel gerekend konden worden, op eigen verzoek;

Johannes de Bieberstein Rogalla Zawadsky werd in 1633 door de Poolse koning als gezant afgevaardigd naar de Nederlandse Staten-Generaal. Een afstammeling van hem, Andreas Lucas Ignatius (1763-1847), is de stamvader van de Limburgse tak. Als luitenant in het leger van Pruisen werd hij ingekwartierd in Tongeren waar hij in 1791 trouwde met Marie-Eugénie van der Meer, dochter van de burgemeester van de stad. Hij werd in 1816 ingelijfd in de adel van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en benoemd in de Ridderschap van Limburg met de titel baron. Hun zoon Charles Antoine trouwde in 1820 met jonkvrouw Henriette Bosch van Drakenstein. En hun oudste zoon Paul Guillaume trouwde met jonkvrouw Hortense Michiels van Kessenich.

Charles Casimir baron de Bieberstein Rogalla Zawadsky, zoon van dit laatste echtpaar, werd in 1854 geboren in Roermond. Hij promoveerde in 1879 als jurist aan de Universiteit van Leiden en vestigde zich als advocaat in Roermond. Hij werd in 1889 benoemd tot griffier bij het Kantongerecht in Maastricht en in 1891 (tot 1926) tot kantonrechter in Sittard, waar hij toen ook woonde. In 1897 werd hij lid van de Tweede Kamer voor het district Sittard. Hij stierf ongehuwd in Roermond in 1929.

In 1907 leverde hij een financiële bijdrage van 250 gulden aan het Catharina-raam in de nieuwe kerk van Grevenbicht. Op 29 januari 1908 werd het raam geplaatst. Zijn wapen is in het raam opgenomen (Parochie-archief Papenhoven-Grevenbicht, inv.nr. 3, sub 29-1-1908).

In 1911 schonk hij de meubilering van de studiezaal van het Bisschoppelijk College Sittard. Het wapen op de kathedraderinnerde aan deze schenking. Al in 1924 waren de 56 banken en de kathedrader restauratie toe. De baron liet deze restaureren en schonk er nog twintig nieuwe bij.

De familie Baron de Bieberstein Rogalla Zawadsky is in 1947 in Nederland uitgestorven.

LITERATUUR

Lou Heynens, *Adel in 'Limburg' of De Limburgse adel; geschiedenis en repertorium 1590-1990*, Maastricht 2008.

Jaarboeken Bisschoppelijk College Sittard 1932-33; 1963-1975; 1905-1995 (met dank aan de heer Lei Verheijen).

2. Door inlijving, van personen of families die van een buitenlandse vorst adeldom hebben verkregen of stammen uit een niet-Nederlands adellijk geslacht, op eigen verzoek;
3. Door verheffing, als dank voor bewezen diensten, veelal op verzoek: de 'nieuwe' adel. Het betrof hier vaak personen uit patriciërs-/regentenfamilies, die tijdens de Republiek der Verenigde Nederlanden hun sporen al verdiend hadden. Zij kregen meestal het predicaat 'jonkheer', een benaming die werd ingevoerd door Lodewijk Napoleon en werd overgenomen door koning Willem I. Er waren echter (voormalige) regenten die verheffing in de adelstand weigerden omdat ze zich vanwege recente diensten aan de republiek 'beter' voelden dan de oude adel, die de titels 'als vanzelf' verlangd kregen.

Alleen al koning Willem I verleende adelgunsten aan maar liefst 433 families. Zo werden de Limburgse families Kerens (de Wolfrath) en Ruijs (de Beerenbrouck) al in 1815, resp. 1816 benoemd in de ridderschap van Limburg met het predicaat van jonkheer of jonkvrouw.

Net als tijdens de Eerste Franse Republiek had ook koning Willem I blijkbaar behoefte aan bestuurlijke continuïteit: door personen die eerder, ook al was het ten tijde van de bezetter Napoleon, blijk hadden gegeven van bestuurlijke capaciteiten. Zij konden vaak weer op een bestuursfunctie rekenen, zo niet ‘in de adelstand’ worden verheven. Zo wordt in 1822 Hendrik Joseph Michiels van Kessenich in de Nederlandse adelstand verheven met de titel van baron (volgens het recht van eerstgeboorte op zijn wettige mannelijke nakomelingen). In 1813 al was hij door keizer Napoleon benoemd tot Chevalier de l’Empire, nadat hij in 1808 burgemeester was geworden van Roermond en nog eerder de voormalige heerlijkheden Kessenich en Hunsel had gekocht. Tot 1795 was hij drossaart van Montfort en schout van Echt geweest.⁹⁾

Op dit moment kent Nederland de volgende adellijke ‘rangorde’:^{4e)}

1. Prins/Prinses (van het Latijnse *princeps*: de eerste). Vergelijkbare titels in het buitenland (met name Duitsland) in de top van de adelspiramide zijn Prinz, Fürst (vergelijk het Engelse *the first*) en Herzog (oorspronkelijk de aanvoerder van een leger/heer). Prinz en Fürst zijn niet per se verbonden aan koninklijke families.
2. Markies/Markiezin (of markgraaf): oorspronkelijk de bestuurder van een *mark*, een grensgebied in het Karolingische Rijk.
3. Graaf/Gravin. Binnen het Heilige Roomse Rijk werd vroeger onderscheid gemaakt tussen een Graaf en een Rijksgraaf. De laatste was een graaf die alleen verantwoording verschuldigd was aan de keizer en dus rijksvrijheid genoot, en dus belangrijker was dan een graaf.



De wapens van Charles graaf de Geloës (1787-1834) en zijn echtgenote Antoinetta gravin de Borchgrave d’Altena (1785-1860), in het hek van de grafkapel bij de Sint-Augustinuskerk in Elsloo. Bij de restauratie van de grafkapel is de achtergrond van het wapenschild van De Geloës rood geverfd! Dit behoort, en was ook tevoren zo, zwart te zijn (zie o.a.: www.elsloo.info/kasteel-van-elsloo/214-deel-2-kasteel-van-elsloo).

4. Burggraaf/Burggravin.
5. Baron/Barones (vergelijkbaar met het Duitse Freiherr).
6. Ridder/Jonkvrouw (vergelijk: *ruiter*). Uiteraard niet te verwarren met iemand die tegenwoordig vanwege zijn verdiensten een Koninklijke onderscheiding krijgt en tot 'ridder' wordt benoemd.
7. Jonkheer/Jonkvrouw

Het kan voorkomen dat alleen de stamhouder uit een familie de hoogste titel mag voeren (bijvoorbeeld 'baron') en dat alle andere leden van die familie de naastlagere titel/predicaat voeren (bijvoorbeeld 'jonkheer').

De aanduiding 'koning' is niet zozeer een titel als wel een functie.

Het Nederlands Koninklijk Huis kent trouwens diverse uitzonderingen op adellijke regels: de overerving mag daar via de vrouwelijke lijn gaan en de koning mag meerdere titels dragen, hetgeen aan andere adellijken niet is toegestaan. Zo mocht de familie Marquis und Graf von und zu Hoensbroech in de negentiende eeuw in Nederland de titel Markies niet voeren. Ook mogen er binnen het Koninklijk Huis nog verheffingen plaatsvinden, zoals bij Prinses Maxima in 2002.

De bovengenoemde aanduidingen 'prins' tot en met 'ridder' gelden als adellijke *titels*. 'Jonkheer' wordt beschouwd als een *predicaat* (ongetitelde adel). In Nederland wordt een adellijke titel geplaatst tussen de voornaam (-namen) en de achternaam, bijvoorbeeld: Berend-Jan baron van Voorst tot Voorst. Het predicaat wordt vóór de voornaam gevoerd en kan worden afgekort als jhr. of jkvr., bijvoorbeeld: jhr. Charles Ruijs de Beerenbrouck.

Wat betreft het gebruik van de naam plus titel bij echtparen: Indien de man van adel is en de vrouw niet, adresseert men achtereenvolgens met: titel/predicaat van de man, het vrouwelijk equivalent hiervan, de geslachtsnaam van de man en de geslachtsnaam van de vrouw. Is zij eveneens van adel dan wordt haar naam voorafgegaan door haar eigen titel (bijv. Graaf en gravin van Limburg Stirum - barones Bentinck). Is de man niet van adel en de vrouw wel, dan adresseert men met bijv. De heer en mevrouw Jansen - gravin van Limburg Stirum.¹⁰⁾

Daarnaast: een freule of jonker is een ongehuwde vrouwelijke resp. mannelijke edele. Debutanten zijn huwbare jonge edelen. En een douairière is een adellijke weduwe.

De tweede helft van de negentiende eeuw kende een opbloei van de ridderlijke orden, zoals de Duitse Orde, de Johanniter Orde (protestants) en de Orde van Malta (katholiek, sinds 1910). De orden hielden (houden) zich met name bezig met liefdadigheid en dienstbaarheid. Het is een eer om lid te mogen zijn van een orde. Zij bestaan nog tot op heden.

De Eerste Wereldoorlog leidde (mede) tot de ondergang van drie Europese keizerrijken: Rusland, Duitsland en Oostenrijk (zowel de woorden *Kaiser*, *keizer* als *tsaar* stammen af van de naam *Caesar*). In Duitsland werden de adellijke voorrechten in 1919 afgeschaft. Daar is de titel of het predicaat 'von' (voor ongetitelde adel) sindsdien onderdeel van de achternaam. Vrouwelijke leden van een adellijke familie mogen het titeldeel van hun familienaam in de praktijk omzetten in de vrouwelijke variant: Graf von wordt dan: Ursula Gräfin von

In Oostenrijk werden na de Eerste Wereldoorlog en na de val van het Habsburgse Huis middels het 'Adelsaufhebungsgesetz' (eveneens in 1919) in eerste instantie officieel zelfs alle adellijke uitingen verboden, zoals het gebruik van titels/predicaat en familiewapens.¹¹⁾ De adel in België bloeit nog steeds en de uitvoerende macht (koning en regering) verleent jaarlijks adeldom. In Frankrijk bestaat het adeldom formeel niet meer, maar adellijke titels zijn nog altijd wettelijk erkend en beschermd.

DE ADEL IN ONZE TIJD

Het aantal adellijke Nederlanders wordt momenteel geschat op 10.000. Bij wet kan sinds 1994 in Nederland vrijwel niemand meer in de adelstand worden verheven (in de praktijk was dat al vanaf ongeveer 1900 vrijwel niet meer het geval).¹²⁾ Hierdoor zal het aantal adellijke families in de toekomst flink verminderen. Van de 550 families die sinds 1814 tot de adel toetraden, waren er in 1997 nog maar 323 over.¹³⁾

Was de adel in het verleden gehouden aan eer, plicht en traditie om daarmee de sociale status te behouden; in de huidige tijd kan de adel slechts 'overleven' door zich aan te passen, te moderniseren, en flexibel te zijn. De interesse in 'adel' bloeit als nooit tevoren en wordt gestimuleerd door de opbloei van toerisme, waardoor het nog belangrijker wordt om kastelen te behouden, al dan niet met subsidies. Maar ook binnen de adel groeit weer de interesse in de eigen 'stand': de Nederlandse Adelsvereniging groeide van 404 leden in 1971 tot 1300 leden in 2011.¹⁴⁾ Tegenwoordig 'mag' je blijkbaar weer geïnteresseerd zijn in (je eigen) adel.

Toen de heerlijke rechten in de negentiende eeuw verdwenen, moesten adellijken veelal 'hun kost' verdienen door te studeren en/of een beroep uit te oefenen. Relatief vaak bekleedden adellijken openbare bestuursfuncties. Zo leverde de familie Jonkheer Ruijs de Beerenbrouck onder andere leden van de Provinciale Staten van Limburg, commissarissen der Koningin in Limburg, leden van de Eerste en van de Tweede Kamer, ministers en een driedovoudige minister-president. De familie Jonkheer Kerens de Wolfrath leverde diverse gemeentelijke, provinciale en landsbestuurders. De families Graaf de Marchant et d'Ansembourg en Baron Michiels van Kessenich leverden diverse burgemeesters. Mr. F.J. baron van Hövell tot Westerflier was van 1937 tot 1941 burgemeester van Amstenrade en van 1944 tot 1975 burgemeester van Amstenrade en Oirsbeek. Jhr. mr. P.W.M. van Meeuwen was van 1964 tot 1981 burgemeester van Beek.

Kozen veel adellijken in het verleden voor een bestuurlijke of militaire loopbaan (civiel, of als monnik binnen een kruisridderorde), tegenwoordig zijn adellijke namen in verhouding vaak terug te vinden in de beroepen architect, bankier, diplomaat of jurist.

Alleen wie vanuit het verleden nog zeer rijk is of inkomsten heeft uit entreegelden van het

†

Enige en algemene kennisgeving

Deus Caritas est

Na een lang en bewogen leven, steeds het middelpunt van haar uitdijende clan, is in Amstenrade, op 18 juni 2006, voorzien van het sacrament van de zieken, overleden onze moeder, schoonmoeder, grootmoeder en overgrootmoeder, kortom onze lieve Myriam

**De Hooggeboren Vrouwe
Gravin Maximiliaan
de Marchant et d'Ansembourg**

geb. Barones Myriam von Fürstenberg

Geboren te Münster (Westfalen) op 9 december 1908
Gehuwd te Heessen op 8 oktober 1930

Marie Eugenie Waller-d'Ansembourg
Lambert en Nina d'Ansembourg
Freddy en Livia d'Ansembourg
Agnes Sierstorpf-d'Ansembourg
Thomas en Niki d'Ansembourg

13 kleinkinderen en 17 achterkleinkinderen
Agata en Dominika

De plechtige uitvaartdienst zal plaatshebben op vrijdag 23 juni 2006 om 12.00 uur in de parochiekerk O.L.V. Onbevlekt Ontvangen te Amstenrade.
De bijzetting vindt plaats in beperkte kring.
De **zeswekendienst** zal worden gecelebreerd op zondag 20 augustus.

Hagendorenweg 1, NL-6436 CR Amstenrade

Overlijdensbericht van de grootmoeder van gravin Leila d'Ansembourg.

kasteel, pacht van landbouwgrond en boerderijen, of van bosbouw, kan zich een kasteel veroorloven en voldoet daarmee aan het oude beeld van ‘de adel’. Vaak is subsidie nodig om een eigen kasteel te onderhouden. Soms moeten ook in de huidige tijd nog familiecastelen verkocht worden of komen ze in bezit van een op te richten stichting, waarvan de oorspronkelijke eigenaar dan voorzitter is. Een kasteel bezitten is dus per definitie een uitdaging. Zo gaf de toen 33-jarige Leïla gravin de Marchant et d’Ansembourg in 2009, vlak nadat ze kasteel Amstenrade van haar overleden vader had geërfd, aan dat het haar opdracht was/is dit kasteel als cultureel erfgoed niet verloren te laten gaan. *‘Het moet niet verkocht worden want dan wordt het een hotel of museum en dan leeft het niet meer. Ik zoek een man die begrijpt waarom ik hier wil wonen, wat de geschiedenis van dit huis is en die niet over verkopen begint. Maar als ik bij toeval een lieve man vind die ook nog rijk is, ga ik niet klagen. En het liefst een man uit de eigen kring, want het huwelijk is toch al niet gemakkelijk. Het gaat beter met iemand die de geschiedenis met mij kan delen’*¹⁵⁾, aldus de gravin (zij trouwde in 2010 met jhr. Henri van Lidth de Jeude). Actueel zijn haar plannen om de voormalige orangerie en de ernaast liggende tuin om te vormen tot een bezinningscentrum annex -tuin.¹⁶⁾



Kasteel Amstenrade, sinds 1788 in bezit van de familie Graaf de Marchant et d’Ansembourg.

De Hoge Raad van Adel is momenteel het adviesorgaan van de Nederlandse regering voor alle ontwikkelingen ten aanzien van de Nederlandse adel. In eerste instantie was de Raad ingesteld door ‘de soevereine vorst’ in 1814.¹⁰⁾

Om alle adellijke Nederlandse families in beeld te krijgen en te houden werden er van 1903 tot en met 2014 98 delen uitgegeven in de serie Het Nederland’s Adelsboek, ook wel Het Rode Boekje genoemd (in eerste instantie door N.V. Uitgeverij W.P. van Stockum & Zoon, en later door het Centraal Bureau voor Genealogie). Hierin zijn alle adellijke families en hun leden in Nederland opgenomen.

Parallel hieraan worden er sinds 1910 ook regelmatig delen uitgegeven in de serie Het Nederland's Patriciaat, ook wel het Blauwe boekje genoemd. Hierin worden vooraanstaande, niet-adellijke families vastgelegd en niet-adellijke takken van adellijke geslachten.

ADELLIJKE FAMILIES IN ONZE REGIO

Hierna volgt een overzicht van belangrijkste adellijke families die op de een of andere manier 'actief' zijn geweest in de regio die nu bekend staat als de Westelijke Mijnstreek. Niet opgenomen zijn de 'vorstelijke' families, zoals de hertogen van Limbourg, Gulik, Gelre, Brabant, Beieren, evenals kanunniken en stiftames, voor zover ze niet tot de onderstaande families behoorden.¹⁷⁾

Van Arberg	De Geloës	Van Pallandt
Van Arkel	Van Ghoor	Van Pietersheim
Beelaerts van Blokland	De Grimaldi	Van Plevits
Behr de Lahr	Van Haren	Van Printhaghen
Bex	De Hayme	Van Rossum
(Van) Bentinck	Von Heinsberg	Rode van Opsinnich
Berghe von Trips	Hoen tzo Broeck/ Van Hoensbroek	Ruijs de Beerenbrouck
Van Beusdael		Zu Salm
De Bieberstein Rogalla	Von Holthausen	Schellart van Obbendorf
Zawadsky	Van der Horst	Schenck van Nideggen
Von Binsfeld	Van Hove	De Saint-Rémy
Von Blanckart	Huyn	Van Schinnen
Van Born	Kerens de Wolfrath	De Sirtema van Grovestins
Van Brederode	Van Kessel	De Spirlet
Van Brempt	Von Kinsky	Van Stein
Van Breyll	Von Leerodt	Van Tulde
Van Bronckhorst- Batenburg	Van Lemborch	Van Valkenburg
Van Büderich	Van Lidth de Jeude	Van Rossum
De Coune	De Ligne	Van Vlodrop
Van Dieteren	De Loë	Vos van Holtum
Von Dietrichstein	Van Loon	Von Vercken
Dirckinck von Holmfeld	De Marchant et d'Ansembourg	De Weichs de Wenne
Dobbelstein	Mascherel	Van Wevelinchoven de Sittert
Van Drimborn	(Scheiffart) Van Merode	
Van Elsloo	Van Meurs	Van Westrum
Van Eynatten	Michiels van Kessenich	Van Wied
Van Gaveren	Van Millen	Van Wittem
Van Gelder	Van Montfort	Van Wylre
Van Geldrop	De Negri	

Veel oude adel was op de vlucht voor Napoleon richting het oosten getrokken en bewoonde niet meer effectief de (stam)kastelen in onze regio (zoals de families Von und zu Hoensbroech, Von Schaesberg, Von Leerodt). De grafelijke familie De Marchant et d' Ansembourg (onder andere op kasteel Amstenrade) was pas in 1788 in deze contreien terecht gekomen en bleef er tot op heden.

Gezien de ligging van onze streek binnen de huidige Euregio is het niet verwonderlijk dat een aantal van de oude adellijke families met een relatie met onze streek onder andere nog terug te vinden is in het aangrenzende Duitsland, zoals de families Von/De/Van Merode (ooit: Stein, Limbricht), Von und zu Hoensbroech (ooit: Hoensbroek, Geulle, Nieuwstadt), Von Leerodt/De Lerode (ooit: Born, Sittard, Obbicht, Meerssenhoven), Von Blanckart (ooit: Born), Von/Van Eynatten (ooit: Gulpen, Nuth), Von/De Negri (ooit: Spaubeek, Brunssum).

12 JUNI 2016, ADELLIJKE FAMILIES OP KASTEEL LIMBRICHT

Op initiatief van de schrijvers van dit artikel nodigden de Stichting Kasteel Limbricht en de Stichting Oude Salviuskerk op 12 juni 2016 een aantal families uit die een relatie hebben gehad met heerlijkheid en kasteel Limbricht.

Het betrof de families:

- Freiherr von Wrede-Leerodt: Carolina van Bentinck-Limbricht, geboren in 1754, trouwde met Johann von Leerodt zu Leerodt;
- Freiherr von Eynatten: Maria van Eynatten trouwde in 1617 met Nicolaas van Breyll.

Samen bouwden zij het huidige kasteel Limbricht;

- Freiherr Spies von Büllesheim: gelieerd aan onder andere de families Von Eynatten en Von Leerodt;
- Graf von und zu Hoensbroech: telgen uit deze familie wonen onder andere op Schloss Breyll bij Geilenkirchen;
- Prinz von Merode: een zijlinie van deze familie, de familie Scheiffart van Merode, was in de late middeleeuwen heer van de vrije rijksheerlijkheid Limbricht.

De gasten kregen een presentatie te zien van de geschiedenis van heerlijkheid en kasteel Limbricht, inclusief de plaats van hun familie in deze geschiedenis. Daarna kregen ze een rondleiding door kasteel en Salviuskerkje.

TOT SLOT

Zoals in de inleiding al aangegeven willen we in komende uitgaven van dit Jaarboek een aantal adellijke families uitgebreider beschrijven. Dit artikel was bedoeld als algemene inleiding daartoe.



Buste van gouverneur jhr. Gustave Ruijs de Beerenbrouck (1842-1926), vervaardigd door Frans van de Laar (foto: Bert Janssen; met dank aan Antoine Jacobs).



De gasten voor kasteel Limbricht op 12 juni 2016.

Noten

1. Alle afbeeldingen zijn van de hand van de auteurs, tenzij anders vermeld ©.
2. Zie bijvoorbeeld: Joost Welten, *Antihelden; bijzondere levens van gewone mensen uit de tijd van Napoleon*, Leuven 2015.
3. Zie bijvoorbeeld: Olga Majeau, *Een schitterend isolement*, Amsterdam/Antwerpen 2015 (over een onverwachte speurtocht naar adellijke voorouders); of de Engelse kostuumdrama-serie *Downton Abbey*.
4. Zie onder andere:
 - a. Lou Heynens, *Adel in 'Limburg' of De Limburgse adel; geschiedenis en repertorium 1590-1990*, Maastricht 2008.
 - b. Ileen Montijn, *Hoog Geboren; 250 jaar adellijk leven in Nederland*, Amsterdam/Antwerpen 2012.
 - c. Wikipedia/adel.
 - d. Wikipedia/lijst van adellijke families.
 - e. www.hogeraadvanadel.nl.
 - f. www.isgeschiedenis.nl/archiefstukken/overleven-door-de-eeuwen-heen/.
5. Wikipedia/Titre de courtoisie.
6. Wikipedia/Deutscher Adel.
7. A.S.M. Patelski, 'Limburgse nazaten van Karel de Grote', *Limburgs Tijdschrift voor Genealogie*, jaargang 42 (2014) deel 4.
8. Christian Cannuyer, *De Europese Vorstenhuizen*, Turnhout 1989.
9. Archief Familie Michiels van Kessenich en ambt Montfort (Regionaal Historisch Centrum Limburg).
10. www.hogeraadvanadel.nl/adeldom_predikaatofitel.
11. Wikipedia/Adelsaufhebungsgesetz .
12. www.refdag.nl/oud/bin/990730bin06.html.
13. Adrian Dasselaar, 'Nieuwe adel nodig', *Elsevier 2-8-1997*, pag. 20-24.
14. Zie noot 3b, pag. 298.
15. Uit: 'Gravin Leila is weer thuis', *NRC weekblad en wetenschap*, 8-14 augustus 2009.
16. Rik van Hulst, 'Gravin begint bezinningstuin', *Limburgs Dagblad 18 augustus 2016*, pag. Regio 5
17. Zie onder andere:
 - a. Lou Heynens: *Adel in 'Limburg' of De Limburgse adel; geschiedenis en repertorium 1590-1990*, Maastricht 2008.
 - b. Wim Hupperetz e.a., *Kastelen in Limburg*, Utrecht 2005.
 - c. *1000 jaar heren en kastelen*, Ach Lieve Tijd Sittard-Geleen-Born, deel 7, Zwolle 2002.